

Василина Тацяк

магістранта I курсу спеціальності «Соціальна робота»

Іванна Кулик

доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаніка»

м. Івано-Франківськ

СІМ'Я ЯК ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО СТАТЕВО-РОЛЬОВОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Актуальність дослідження. Формування статево-рольових якостей у дітей є однією з проблем як загальної, так і соціальної педагогіки. Статево-рольове виховання є підрозділом статевого, яке, в свою чергу, є ланкою морального виховання.

Не випадковим виступає час реалізації виховного впливу, оскільки норми статево-рольової поведінки, засвоєні саме у молодшому шкільному віці, поступово мають перетворитися на стійкі моральні принципи. Формування в дітей основ знань зі сфери статево-рольової взаємодії людей та перетворення їх на регулятор вихованості є сутністю статево-рольового виховання в цілому на даному віковому етапі.

Чільне місце у формуванні статевої самосвідомості дитини належить сім'ї. Саме у сім'ї дитина набуває свого першого життєвого досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти проблеми статевого виховання дітей у загальній психології та педагогіці розробляли Л.Виготський, О.Жаворонко, О.Кікінежді, І.Кон, З. Фрейд та ін.

Щодо аналізу досліджень зі статевого виховання та його статево-рольового аспекту практичного характеру слід відзначити праці Т.Говорун, В.Кравця, Є.Постовойтова, В. Постового, В.Костіва, Л.Тимошенко та ін.

Мета статті – охарактеризувати сім'ю як основне джерело статево-рольового виховання особистості молодшого школяра.

Виклад основного матеріалу. Основним джерелом, яке здійснює вплив

на статево-рольову вихованість дітей є сім'я, школа, однолітки, твори літератури та мистецтва, засоби масової інформації. Усі ці складові виховного впливу функціонують разом, але різнобічно, не завжди узгоджено та вмотивовано. Це свідчить про важливість створення координаційного центру, роль якого не зводилась би до цензури, а становила синтез єдиної системи виховного впливу в статево-рольовому аспекті.

Сім'я є першим, основним та авторитетним для дитини вихователем. Виховання дає дитині уявлення про те, що таке сім'я, як вона функціонує, як себе слід поводити в ній та за її межами.

Вітчизняні дослідники з питань статевого виховання Т.Говорун, О. Шарган стверджують: «Уміння відповідати соціально прийнятним взірцям статевої поведінки, створювати стабільні взаємини з особами протилежної статі, сприятливі стосунки з близькими і рідними не належать до вроджених здібностей. Так само, як до вибору і самоствердження в професії, так і до виконання ролі чоловіка і жінки, матері і батька, сім'я і суспільство готують людину впродовж усього життєвого шляху» [3, 19].

Нами буде зроблена спроба розглянути сім'ю як джерело статево-рольового впливу в цілому, так і впливу кожного з батьків на виховання дитини певної статі. На думку Д.Ісаєва та В.Кагана, дуже важливими є узгодженість та спільність поглядів батьків у ставленні до дитини і проявів статі у неї, стосунки між ними, а також об'єктивна співвіднесеність статевої ролі батьків, їх характерів.

Американські дослідники особливостей гендерної соціалізації Е. Маккобі та К. Джеклін довели, що адаптація дитини до нормативних уявлень батьків про те, якою має бути дитина (хлопчик, дівчинка), може відбуватися по-різному. Наприклад: Батьки переважно реагують на прояви поведінки дітей, що не вписуються в стереотипи суспільної свідомості як вчинки представників цієї статі або, коли вважають вчинки дітей незвичними (н-д: коли дівчинка надзвичайно рухлива, агресивна, грається в «хлопчачі» ігри, хлопчик - слабкий, млявий, плаксивий тощо).

Батьки вважають поведінку як таку, що відповідає статі, і тому «пробачають» маленькі витівки дітям як данину проходження дитиною статевої ідентифікації.

Батьки прагнуть навчати дітей тому, що вони вважають перевагами представників певної статі. Інколи це здійснюється з підкресленням винятковості статі дитини перед іншою статтю, що збільшує статево-гомогенізацію [4].

Важливого значення набуває бажаність-небажаність статі дитини, тому що це також може впливати на ставлення батьків до дитини та на підхід до виховання. Іноді, на жаль, батьки, беручи реванш за власні нереалізовані можливості або підсвідомо не перебудувавши власну поведінку, вимагають від дитини поведінки за моделлю протилежної статі, викликаючи в дитини невротизацію або формування неадекватної статево-рольової поведінки [3].

Поступово, в процесі статево-рольового виховання та соціалізації в сім'ї, у дітей виникають статево-рольові моделі поведінки. При цьому, за Ш. Берн, реакції батьків будуть впливати на поведінку дитини, на засвоєння нею адекватної моделі статево-рольової поведінки, а саме конкретно це виявлятиметься: у впевненості дитини в собі, у емоційних реакціях дитини на участь в різних формах спільної активності, у кількості часу і сил, які дитина буде приділяти опануванню статево-рольовою поведінкою [1, 219].

На думку І.С. Кона, саме в сім'ї у дитини закладаються основи статевої самосвідомості як наслідок сформованості статевої ідентичності. Схематично механізм набуття статево-рольової ідентифікації І.Кон відобразив таким чином: наявність чоловічих або жіночих статевих органів у дитини викликає визначення статі при народженні та визначає подальшу модель виховання дитини. Водночас наявність статевих органів, що символізує належність дитини до певної статі, формує образ власного тіла. Усе вищезгадане призводить до формування первинної статево-рольової ідентичності, яка є елементом загальної статево-рольової поведінки дорослої людини [6].

На думку Т.Говорун, О.Шарган, статево-рольове виховання в сім'ї є

явищем динамічним і змінюється з часом. У сучасній сім'ї поступово зникає, втрачає значення стереотипний розподіл ролей на чоловічі і жіночі, в зв'язку з тим, що відбувається загальна демократизація статево-рольових стосунків, жінки все більше входять у економічну, суспільно-політичну діяльність тощо. Зіткнення, що виникають між традиційними і новими соціальними ролями, потребують від майбутніх членів подружжя психологічної та педагогічної готовності до адаптивної, більш гнучкої взаємодії [3].

Важливого значення для формування статево-рольової вихованості дитини набуває питання складу сім'ї (наявність обох батьків, відсутність когось з них, проживання з бабусями, дідусями, наявність братів, сестер). Часто труднощі виховання дітей у неповних сім'ях пов'язують з відсутністю статево-рольового взірця для них, а також з тим, що розлученим батькам часто доводиться виконувати дві різні статево-типізовані ролі.

Питання формування адекватного образу «Я» у дівчат з неповної сім'ї досліджувала О.Сухолєнова, яка зазначила, що на стиль формування статево-рольових ідеалів впливає форма взаємин у родині, задоволеність членів сім'ї один одним, повнота сім'ї. На думку О.Сухолєнєвої, особливості «Я-концепції», образу «Я», самооцінки тісно пов'язані з професійною, статево-рольовою, соціальною і взагалі особистісною ідентифікацією, а механізми ототожнення і протиставлення є основними процесами самовизначення особистості.

В.О. Васютинський у своїх дослідженнях, об'єктом яких були процеси статевої ідентифікації хлопчиків з сім'ї без батька, виявив два основних типи порушень статево-рольового розвитку. З одного боку, певна частина хлопчиків засвоює переважно «жіночий» тип поведінки, що пояснюється недостатністю адекватного статево-рольового взірця поведінки. З другого боку, частина хлопців, усвідомивши з допомогою матері власну «неповторність», вважає за доцільне обрати стиль поведінки за підкреслено чоловічими, не найкращими стандартами, тобто у них формується компенсаторна мужність як комплекс якостей, з допомогою яких хлопчики

прагнуть виправдати свою невідповідність стереотипному стандарту мужності. Прагнення якнайповніше реалізуватися у чоловічій ролі призводить до підвищеної конфліктності та асоціальних проявів поведінки цієї категорії дітей [2].

На думку В. Костіва, статево-рольовий розвиток дитини залежить не тільки від наявності обох батьків, а й від кількості дітей в родині. Якщо єдина дитина оточена гіперопікою батьків, то вона переважно обирає егоїстичний стиль поведінки, внаслідок чого їй важче побудувати адекватно-позитивні взаємини з представниками протилежної статі, увійти в колектив. Статево-рольове виховання в сім'ї залежить від батьків, але важливою є роль й інших членів родини, соціального оточення [5, 8].

Висновки. Розглянувши сім'ю як основне джерело статево-рольового виховання дітей, ми визначили, що роль сім'ї набуває винятково важливого значення як осередку координації виховного впливу різних джерел на дитину, центру, який не тільки покликаний підвищити статево-рольову вихованість дитини, а й виправити негативний вплив інших джерел виховного процесу на дитину.

Література

1. Берн Ш. Гендерная психология. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 320 с.
2. Васютинський В.О. Хлопці і дівчата: статево-рольове виховання у родині // Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини: Наук. мет. зб. / За ред. Т.В. Говорун. - К.: ІЗМН, 1996. - 168 с. С. 59-69.
3. Говорун Т.В., Шарган О.М. Батькам про статево виховання дітей. – К.: Рад. школа, 1990.- 160 с.
4. Келли Г.Ф. Основи современной сексологии. - СПб: Питер, 2000. – 896 с.
5. Костів В.І. Народно-педагогічні ідеї минулого у формуванні

сучасного сім'янина. - Івано-Франківськ, 1996. - 196 с.

6. Кон І.С. Вступ до сексології: Пер. з рос. Н.М. Пироженко. – К.:
Либідь, 1991. – 304 с.